

Kijárat

A FÁK ÁGAI MOZDULATLANOK, nyár, a késő esti órákban is fülledt levegő tapad a csillagokra. Tamás átlépett a kollégium legfelső emeletén lévő szobájának alacsony ablakpárkányán, és szokásos sétájára indult a lakatlan termék előtti széles teraszon. Akkor lett figyelmes a szemközti épület egyik megvilágított szobájára, amelyben kellemes, világosbarna színhullámok áradtak szét két lámpaernyőből. E tompa és lágy tónusban a bútorokat nem érzékelhette; valamilyen láthatatlan polcrendszer takarta a falakat, mindenféle díszekkel, apró növényekkel, redőzött sálakkal, kisméretű, bekeretezett vagy keretek nélkül megtámasztott képekkel, szabálytalanságában is otthonos elrendezésben – mindezek női kezeket sejtettek. S mintha éppen most ment volna ki valaki, Tamás tehát várt, a terasz egy szegletének árnyékában meghúzódva, következő cigarettájára gyűjtva, türelmesen, újabbnál újabb részleteket felfedezve. Az átelleni épület helyzetét is próbálta bemérni, mert a kollégium utcájából az nem tűnt fel eddig. Pedig ott kell lennie! Egy pillanatban úgy vélte, az előreáramló fények intenzitása egy rezdüléssel erőteljesebb, s mintha egy árny vagy annak közelsége suhant volna át; közben azt mérlegelte, ez a szemközti szoba akár az otthona is lehetne, talán az is, csak eddig rejtve volt előtte, mint annyi minden más. Aztán lassan megfordult, kihozta vörösborát, kortyolgatott belőle, s úgy remélte, időközben megjelenhet az a titokzatos személy is, talán leül abba a mély karosszékre, és egy könyvet emel az ölébe arról a háromlábú, márványozott fedelű asztalkáról, amelyen amúgy iratsomók, különböző méretű fésűk és zöldes színű illatszeres üvegek voltak.

Tamás ekkor érzékelte, inkább a bőrén át, vagy minden érzékszervével egyszerre, hogy valamilyen halk zene is átkúszik hozzá, tehát valakinek kell ott lennie: meglehet, zuhanyozik vagy vacsorát készít, esetleg a szomszédal beszélget még a folyosón, de ott van, egyszóval legyünk türelmesek, ne siessünk el semmit ebben a csillagfényes tikkasztó nyárban, holnap amúgy is

szombat, az meg egy semmilyen nap, nyárközépben még inkább, esetleg Dórit hívhatja el, Dórit, aki ilyenkor mindig kivonul a fürdőszobába, és rendkívül élénk színre váltó hajjal érkezik vissza, csuromvizesen, s olykor hatalmas, fedetlen kebleire is rárajzol furcsa, misztikus jeleket. Tamás azonban most a zenére figyelt, késleltette a megfordulást, s a valószínű látványt körvonalazni próbálva azt latolgatta, a maradék vörösborral akár át is kopogtathatna; lenn a portás ilyenkor már alszik, fel sem kell ébresztenie, lévén saját kulccsal rendelkezik, egyszerűen kísétál, csak néhány lépésnyire lehet ez a szemközi épület, aztán ott is fel a negyedik emeletre, s bizonyára nem lesz ismeretlen, aki ajtót nyit, hisz ismeri, évszázadok óta, minden génjében ráhangolódva, szándék és vágy összpontosításával, végre fontos bizonyossággal, a megtörténhetőség hitelével...

Megfordult. A szemközi szoba még mindig üres, ám a fények lehalkulóan tompábbak, ahogyan az árvaságban is roncsolóbb a tárgyak körvonala meg a behúzott függönyök lengése. Szombat van, mondta magában, s nem volt ereje visszavinni az üres üveget.

HÁZIGAZDAKÉNT SÁMUEL, az erősen korosodó író végignyúlt a díványon, összehúzta magán viharvert frottírköpenyét, unalmát alig palástolva tekintetével a plafonra meredt. A társalgás amúgy folytatódott, a meghívott vendégek túltették magukat e kínos közjátékon meg a helyzetet menteni próbáló feleség szálnalmas ügybuzgalmán. A mennyezetről itt-ott foltokban mállott az egykori festés. „Samu, kérlek...”, szólt rekedtes hangján az asszony, aki most is cigarettázott, de a mondattal elakadt, kényszeredett mosollyal ismét a többiek felé fordult, cipője kissé megcsúsztatva nyikordult egyet a szőnyeg nélküli parkettán.

A vendégek nem zavartatták magukat, a beszélgetés élénkült, hiszen komoly változások történtek. Tamás az idősebb kollégákat figyelte; azon vitatkoztak, folytatódnak-e a városban a demonstrációk. Reggel ugyanis a vonatszerelvények emberek tömegét szállították ide a déli részekről, azok végigmasíroztak a főutcán, transzparenszeket lobogtatva; a megszeppent lakosság az ablakok mögül figyelte a vonulást, néhányan azonban virágot dobtak az érkezők elé. Izzadt, fáradt, borotvátlan-bozontos emberek lepték el aztán a naponta gondozott pázsitos részt a Fehér Épület tőszomszédságában, szónoklatok hangzottak el, túlkölés, sípolás és hangzavar közepette, az embergyűrű nőtt ugyan, de inkább csak kíváncsiskodók álldogáltak ott egy darabig, majd többen fejcsóválva távoztak.

Tamás később betért a főépület egyik tágas irodájába, M. Szabolcs rezidenciájába, annak ismerősei ültek ott hatalmas bőrfotelekben, szótlanul elnyúlva, tanácstalanul, mígnem belépett M. Szabolcs is, aki rejtélyes derűbe ágyazott cinizmussal odavetette: „Ma voltam itt utoljára.” A döbbszent megle-

petést diadalmasan besöpörve vette a kalapját, és távozott. (M. Szabolcsnak kivételes képessége volt, miként a jó sakkozónak, négy-öt lépéssel előre gondolkodni.) Még inkább baljóslatú csönd nehezedett azokra, akik maradtak: egyikőjük megpróbált felemelkedni az öblös fotelból, de elerőtlenedve visszazuhan. „Akkor vége?” – kérdezte a másik, de válasz nem érkezett. Kintről, egy hangszóróból, ismeretlen, indulószerű dallam foszlányai kúsztak be a szobába, rátelepedve a stílbútorokra, az üveglap-borítású ovális asztalra s a borral megtöltött kristály poharakra, amelyekhez ezúttal nem nyúlt senki. Komor-duzzadó árnyak haladtak mind előbbre a falakon, miként az előző napon is, az ülésteremben megtartott, hosszúra nyúló zártkörű megbeszélés idején, már égtek a neonok, mikor az befejeződött, a csalódottság lassú sétára fogta a résztvevőket, néhányan beültek a közeli söröző kerthelyiségebe.

AZ EMLÉKEZET EKKOR elpártolt Tamástól, szinte rácáfolva a csatornalét összegező szándékának lehetséges voltára; kihűlt érzések bolyongásában képtelen volt megidézni a titkos tanácskozás részleteit meg a közélet akkori más szereplőit. Elhomályosulva sodródtak a felejtés fekete vásznai – a törlés kérelhetetlennek bizonyult. Felvillant ugyan egy pillanatra lengyelországi hotelszobája, ahol telefonon értesítették a folytatódó lázongásokról, de inkább a bárban elfogyasztott hűvös vodka ízét érezte egy pillanatra a nyelve hegyén, meg felvillant előtte annak a lánynak a tekintete, akivel Sienkiewiczről próbált beszélgetni. A valótlan méretű lengyel erdőkön fészű-mintázattal átszűrődött a késő őszi napfény, mint egy régi német magazinban, ahol barnás-pirosas falevelek borítottak egy elnyújtózó női testet. Chopin tavait szeretete volna még megtekinteni, a mazurkák tükörsima rejtékelyét – ehelyett rohanás vissza, a bizonytalanba, a megbolydult szerkesztőségbe, a lármás hétköznapiakba. Vélt emlékei között kutatva Tamás szemhatár-sávján most csak megfonnyadt, ráncos gyümölcsök sorakoztak. De elapadhat-e ily könnyen a vándor felfedező kedve? Vagy csak megpihen, miként ha erdőközépen esteledik rá hirtelen... Gondolhatnánk persze arra is, hogy miután a világban semminek se értelme, se iránya, a retina belső emlékezetére finoman ráboruló háló áttetsző pajzsként szűri át a tépni-szűrni még képes múlt-törmelék, földcsuszamlásszerűen röpíti a szakadék legaljára dédelgetett zsiger-sárkányainkat, a soha meg nem nevezett félelem-kristályokat, az eddig oldhatatlanul rejtőzködő vészfék-szigeteinket, amelyek most úgy hullanak alá, mint az alámosott meredek domboldalról leváló-lehasadt falurész, a magával sodort temetőbejárattal.

Az elvermelt időtől megszabadulva Tamás arra számított, egyfajta kegyelemben részesülve erősödő hangot kap a benne feltoluló várakozás (a kitárulkozás türelmetlensége), az ébresztő hívás (hazatérés vagy újabb kaland), megfeythető galaktikus ősképek meg földi jelképek társaságában-táncában,

miként ha erdei tündér közelít hajnalderengő-hullámzó igézetben, puhán-kecselesen lépdelve, földfelszínt nem érintve, kibontott-lobogó hajjal – s láz-tündöklő tekintettel, amelyre csak figyelni kellene, rácsimpaszkodva a valódi kódrendszerre, a nyíló ítéletre, látva az elrendeltetés megnyíló határát, az ösvényt, amelyen remegve elindulhat végre, álmokat és időkezdetet pontosítva, új nyelven beszélve, a fölemelt sejtéseket tisztán hallva, átadva magát a sors biztonságos hatalmának. Ám tapasztalnia kellett, hogy a jeladás késik, a szívverés-metronómját átkattintani képes hatalmas, teremtményének egyelőre csak kivehetetlen távoli zümmögés, az egymásba dobbanó szövetségnek nincs gazdája, imának és nem-imának hiányzik mezsgyéje, csak a képszerű gondolat formálódik, szinte ellenőrizhetetlenül, ám a test pusztulásával az is megszűnik, s akkor már tőlünk valóban független a didergő űrben minden csillagkép-forgatag s a részecske-mozgások vélt logikája szintén. Egy fának dőlve Tamás csak sugárköröket, sugárkúpokat és fénykötegeket látott-érezett lezárt szemhéja mögül – létalakok és létjelek derengése nélkül –, de aztán valami furcsa mámort is, az ébredő vágyakozás ásító-vajákos szimbólumait, majd legelésző nyájakat világtalan tájban – s mindennek a legaljára érve ott állt a véletlen határa előtt.

A KALANDRÓL IS SZÓLJUNK – jegyezte meg egy alkalommal Tamás, miután társaival már hónapok óta a város alatti csatornahálózatot választották önkéntes lakóhelyként. Amúgy ősz lehetett, októberi dátumozású újság-lapokat sodort be a vízlevezető vasrácsokon az egyre hűvösödő szél. Zonilda papírbálák tetején ülve körmeit igazgatta, majd az ollócsattogást megszakítva rákérdezett: – No és a felelősségtudat? Ervin egy konzervdoboz felnyitásával foglalatostkodott, s szemmel láthatólag nem kívánt bekapcsolódni a beszélgetésbe. Tamás közben egy lányra gondolt, aki a tanórák közötti szünetben egyszer incselkedve megközelítette, majd hirtelen háttal fordulva hozzádörzsölődött; a vékony szoknyán át Tamás pontosan érezte a lány feszes tomporát, középső hajlatát. Egy pillanatig tartott az egész, osztálytársnője csúfondáros mosollyal már tovalibbent, ő meg ott maradt, a hatalmas ablak fapadkájának támaszkodva, közben teljes erővel özönlött be a kora tavaszi fény, összes reményével. Jóval később – talán húsz év elteltével – látogatta meg, mindketten egy másik, idegen városban éltek, a lány (egy képtárban dolgozott akkortájt) azonban furcsán viselkedett, magát párnákkal kitémasztva egyre gyorsuló ütemben nyúlt a pálinkásüvegért, s az egyik üresen tátongó falrészt dicsérte, amelyet a munkások még nem fejeztek be, így egyszobás lakásába szemérmetlenül bevillogott a nagyváros neonerdeje. A rákövetkező esztendőben haját és körmeit feketére festve két barátnője társaságában jelent meg az érettségi találkozón, kihívó viselkedésével közmegebotránkozást okozva. Megint ivott, és megsértett mindenkit, aki csak szóba állt vele... – Te

miért választottad a csatornákat? – kérdezte hirtelen Zonilda. – Mert évek óta nem éreztem annak a kora tavaszi napfénynek a melegét, ott, a gimnáziumi folyosón – mondta volna legegyszerűbben Tamás, de tartott tőle, Zonilda nem értené. S egyáltalán, hogyan lehetséges eligazodni az évek sodrásában, ha ezt még önmagában sem tisztázta, mi több, idővel ennek szándéka is egyre halványult, a programok gyártásáról utóbb szintén lemondott, mert ezek a tervek is csak ideig-óráig hozták vissza kamaszos lázadását. – A munka, a házasságaim, a pontosság beidegződése, mások fegyelmezésének kényszere, a magától kialakult életrend ellenőrizetlen elfogadása – mondta végül Zonildának, maga is hiányosnak tartva a felsorolást. – Könnyen alkalmazkodsz? – kérdezte ekkor Zonilda, midőn a másik kézfeje ápolásába kezdett.

(Tamás zuhanni kezd, remeg alatta és benne is minden, körülötte sötét foltok köröznék, mint abban a boltban, ahol csak fekete színű női fehérneműt árultak, mert az állítólag izgalmasan kiemeli a női test rejtélyes idomait, de ez a kép is csak átsuhan rajta: a polcok a fekete női melltartókkal és hálóingekkel, az elárúsító érdeklődő, figyelő tekintete...)

Most a pinchelyiséget nézte, amely amúgy élelmiszerraktárként szolgált, így egyelőre tökéletesen megfelelt a társaságnak. Rejtett szivárgásra utalva a falakon itt-ott vékony vízcsíkok, amott korhadt faládák halomra dobálva, elheverve két nyári napernyő (talán egy kis kávézó is tartozhat az üzlethez), néhány rozsdás hordó – és egy ósdi dívány, amelyet természetesen Zonilda birtokolt. – Egy igazi társ kellene, ha még nem késő – mondta inkább maga elé Tamás. – Hatalmas ez a lendület – vihogott körmét ráspolyozva Zonilda. – És a válaszfalakról nem beszélünk? – kérdezte végül Tamás. – Amelyek akaratunk ellenére is felhúzódnak, s azok labirintusában már nem található útjelző. – Hát akkor?... – öblögette a szavakat Zonilda. – Kanyarodjunk vissza az elejére – döntött határozottan Tamás. – De mi lesz a csatornákkal? – kapta fel a fejét Ervin. – Kanyarodjunk vissza az elejére – ismételte meg hangosan Tamás.

(Az elárúsító leemel néhányat a fekete hálóingek közül...)

A HATALMAS ÉPÜLETET állványzatok elkülönülő létrázata sávozza, munkások egyiken sem. A lift elindul, az ötödiken át kell szállni, gyalultatlan deszkák vezetnek a szemközti folyosórészhez, oda már mindössze hárman merészkednek, döcögve-dübörögve érkezik a másik felvonó, nyikorgó ajtaja csak félig nyílik, belül ottfelajtott vizesvödör mosogatóronggyal. A belső fény zökkenő-emeletenként pillanatokra szünetel. A mozgó kabin mintha gyorsulna, majd áttöri a legfelső szintet, s megáll az egyenes tetőzetten. Hajladozik az épület, kilengnek a már szinte elszabaduló állványok, az utca képe is változik: házak cserélnek helyet, ahol pedig kertek voltak, most hatalmas gödrök vagy éppen földhányások. A járművek álló helyzetben, motorzúgás

nem hallatszik, madárrajok zuhanása, aztán filmszakadásként már azok is kimerevítve az égbolt-csíkban – majd egy belső sziréna kezd el zúgni, süvítetni, egyre gyorsuló fordulatszámmal, Tamás e vijjogásba beleszédülve megkapaszkodna egy fémrúdba, de az szétmállik a kezében, rojtokban-cafatokban aláhull, közben az épület még nagyobb köröket leírva imbolyog, rázkódik – bútorok, iratcsomók, számítógépek repülnek ki a tátongó ablaknyílásokon, de nem zuhannak le, örvénylenek, átvéve a tömbház forgási irányát.

Amikor végül leér a redakcióba, íróasztalát nem találja; a többiek látzólag serényen dolgoznak, néhányan élénk vitába merülve hadonásznak a konyhafülkében, Tamást szinte észre sem véve, akit a kéziratért berobogó festékfoltos nyomdászok is majdnem fellöknek, a természetes korrektornő pedig vigyázatlanul rálötytyinti kávéját. „Az íróasztalodat elvittük a raktárba, idővel kapsz majd másikat” – mondja a levonatok uszályában gyors léptekkel elhaladó deszkfőnök.

Gondolta, két irodahelyiséggel odébb meglátogatja barátját a Tutaj folyóirat szerkesztőségében, de ott három ismeretlen hölgy nézett rá eléggé értetlenül, s idegen nyelven köszöntötték. Kilépve fedezte fel, hogy az ajtón egy biztosítási cég felségjelzése olvasható. De akkor hová lett a Tutaj? Tamás végül döntött, lemegy az ebédlőbe. A terem üres, pusztán a közepén összehúzott néhány asztal, hatalmas fehér abrosszal leterítve – akárha egy ravatal. Benyitott a konyhába – s máris a csatornáknál találta magát.

Gyorsan visszalépett, s a „ravatal” mellett ott látta a főúrt az egykori belgrádi egyetemista menzáról, amely a legolcsóbbak közé tartozott, bár magában a szűk városközpontban szorítottak neki helyet, egy impozáns békebeli hotel tőszomszédságában, pontosabban annak egyik szárnya lehetett korábban: hatalmas, cikornyás oszlopok, boltívek – talán kávéházaként szolgálhatott. A főúr mindig ott állt a bejáratnál, belül, a lengőajtó mögött, furcsa, rámerevedett mosollyal, frakkszerű öltözékben, szálfagyenesen. Jelenléte fegyelmezettséget, megállapodottságot sugárzott; azok a suhancok, akik az előbb még a villamoson hangoskodva időseket tuszkoltak félre, most meghunyászkodva fogyasztják ebédjüket. Lány, halk zsongás az egész teremben, a főúr kőmeredten – valami egészen váratlan dolognak kellene történnie, hogy elmozduljon, nos, egyszer, hónapokkal ezelőtt, nagyobb csörömpölés hallatszott az egyik asztal felől, akkor fél lépést tett előre, csoszogva, a lábát nem felemelve, mintha jégen járna (majd ugyanúgy húzta vissza). Mindenki dermedten figyelt, a zajok elhalkultak, a főúr arcára rövidesen visszatért az a jellegzetes mosoly, és senki nem kockáztatta meg, hogy megismétlődjék ez a csúszó fél lépés... *(A szeizmográf megbillenő nyelve csak érzékelteti a szunnyadó tektonikus mozgás-lehetőségeket.)*

Évek, diákok váltakoztak. Egy kongresszus alkalmával utam ott vezetett el, benéztem, a hodályban csend, a főúr a helyén, mozdulatlanul, apró

hunyorítással szótlanul jelezte, hogy felismer, a másik pillanatban tekintete már ismét a termet felügyelte, az elképzelt középponttól legyezőszerűen pásztázva. Az asztalok elhelyezési sorrendje sem módosult, minden a helyén. Oltalom. A megágyazott meleg-puha időtlenség még nem adja át helyét a rideg rendnek, a lelepleződésnek. Még ugrásra készen az ólálkodó démonok, még lobognak a zsinórra aggatott ezüstlepedők...

TAMÁST EZ IDŐ TÁJT külön nyugtalanította egy furcsaság: eddig minden nyáron megvillant előtte a tél képe, egy havas utca vagy zúzmarás fák vetületeként, csak egy pillanatra érzékelte ezt, miként máskor meg a tél kellős közepén hirtelen és intenzíven a nyár melegét – s ilyenkor bizonyosan tudta, léte folytatódik, a távlatok még nem zárulnak, élni fog, még fél évig legalább. Ez a káprázat-csillámlás ezúttal elmaradt. Intő jel: cserbenhagyta az idő jótékony eleganciája. E pillanatok reménytelenségét áttörve ekkor a szabadon hagyott emlékezet-résből előbukkant egykor fiatal egyetemistaként: bőségesen nedvező est Belgrádban, e késői órákban már csak a Centrum Moziiban vetítenek filmeket, két japán alkotást, egymás után; a pénztárnál alig néhányan lézengenek, tébláboló járókelők, kósza párok. Az első film másról sem szól, mint egy vödörrel felfelé igyekvőről: a rizsföld-parcellák, majd megint a zubogó víz, telítődnek a vödörök, s a megerőltető arasolás ismét a hegyösvényen. A helyszín egy óra múltán sem változik: az összegyülemelő víz vödörökbe kerül, minden cseppért kár, az összes izomfonat óvatosan a kibillenthető egyensúlyt védi. De mi végre a heroikus törekvés, ez a földtápláló metronómritmus, időtlenségbe ágyazandó bizonyosság? Sokan távoztak, Tamás megvárta a második vetítést is: sík sötét vidék, suhogó rizsültetvények, az egyik tanyán élveteg-fiatal feleség, duzzadó mellekkel, vibráló álmokkal egy mihaszna férj oldalán, távolabb egy magányos férfi, néhány kilométernyire. Az éjt szél kavarja, amint megindulnak közelítőben, hullámszikra körülöttük minden lassú izzásban, s az első éjjel még megállnak egymástól néhány lépésnyire, még nem ízlelik egymás növekvő nedveit, csak a tekintetük suhan a vágy megannyi szuronyaként, bűvölet-igézetként, aztán másnap-harmadnap a gyors-hevességet előbb meggátoló rés-befogadási idő, majd a feltétlen átadás izzadságcseppjei a beborító tájban.

A Centrum Mozi tájéka elnéptelenedőben, a főváros fényei még villognak, Tamás lassított léptekkel vált át a túloldalra, kulcs, lift, hatodik emelet – ha akarja, most megnyílhat az értelmetlen időtöltés láttamozó kontrollja. Egykoron majd megírja, bizonyára megírja...

VIBRÁLÓ ÉKSZERDOBOZKÉNT csillogott Róma azon az éjszakán a repülőgépből nézve – elhomályosítva egy pillanatra a marokkói hullámokat, a strandhomok napernyőit, a vakító délutánokat meg a vacsorához készü-

lődő halk zizegést a medence melletti teraszon: a hotel vezetősége minden este különféle programokkal kedveskedett, mutatóanyagokkal, táncosokkal meg ínycsikkenő ételkkel és vörösborral..., mivel emeleti ablakuk egy kicsinyke udvarra nézett, egzotikus növények kellemes bozontjával, ezért minden éjjel, lefekvés előtt, a kanyargó folyosó végének keskeny üvegtáblája mögül búcsúztak a sötét végtelentől: „Hahó, Tenger, hahó, Tenger!”

Ennek is néhány hónapja már, most népes társaság egy domboldalon, csoportokban érkeznek kerékpárjaikon a túra tagjai, sátorverés, mosakodás, a frissebbek már letelepedtek a közeli sörözőben. Eszter az előbb még itt matatott a dolgai között, majd lehuny szemmel feküdt a fűben, mozdulatlanul, Tamás aztán csak visszhangtalanul távolodó árnyékát érzékelte. Példás rendet teremtett a sátorban, kisvártatva beült az italozők közé, idővel érdeklődni kezdett Eszter után, de senki sem tudott biztosat mondani. Már alig maradtak néhányan az asztal körül, talán a sátorban lesz, gondolta Tamás, ám csalódnia kellett. *„Magányod énekében ott van minden hang”*, idézett egy szöveget, s e kézeleresztő reménytelenség szorongásában döntött, most érdemes kerékpárra ülnie; a domb túloldalán, errefelé jövet, felfigyelt egy tisztásra a meredeken kanyargó patak mellett, ott nyugodtan megaludhat, enyhe az éjszaka, maradhat reggelig, ez méltó válasz lesz Eszternek, ez a dacos rejtőzködés, s mily közel vannak most a fák, szinte combjához csapódnak a leereszkedően elágazó ágak. Az elégtétel szelídülése árad benne, Eszter bizonyára idegeskedve keresi majd, de Eszterben éppen ezt a nyugtalanságot igyekszik előcsiholni, ezért nem lenne szabad most visszafordulnia – *„érezd Te is belül a magányt!”* –, kerestess, keress meg végleg ebben a sok-szajú világ-zivatarban, a vándorláscsillapító hűség gyöngédségével, én meg hajnalban visszatérek, nem győztesen, de nem is holmi vidám faunok táncaként. Mert téved, ki nem hisz saját álom-sugarában, a változtatható alakzatokban, s elfedi szemét, ha hold-létünk rojtjai mögül felsejlik a kifaggatható megismerés, a tudás előtti emlékezet.

Tamás ennek köpenyébe burkolózva figyelte, hogyan gyúlnak ki lassan a reggeli fények a szemközti faluban, befut az első busz, kászálódó, álmos emberek lépkednek sietősen, a környező fákról pedig omlik-hámlik az éjszürkeség, s már hangok is érkeznek, eddig meglapuló, lassan lélegző selymes vadak mozgásaként... E véletlen létben, mely mégis kötelességre int, Tamás már csak egy határozottabb jelle fülel, bár elutazhatna valami egészen más irányba is, most igen, ha volna érvényes kijárat, valódi megoldás, a méltóság igazság-szülő széttörhetetlen ékessége, mely mégis úgy ragyog, mint egy római ékszerdoboz.

MINDEZ ÁTHÚZANDÓ, felejtendő. Talán nem is Marokkóban történt az említett nyaralás, hanem valahol az Adrián, a domboldali eset viszont jobbára valóságos, bár nem tudni, Tamás azon az estén valóban durcásan

távozott-e, vagy besörözve egyszerűen elaludt, észre sem véve Eszter késői érkezését, egyszóval talán pusztán a gondolat játékaként is magyarázható, hogy átvonult a túloldali egyedüllétbe, ám az évek során annyiszor lejátszotta magában ezt a jelenetet, hogy az végül akár lehetségesnek minősülhet, avagy inkább: érvényesnek – s ha érvényes, akkor teljesen mindegy, megtörtént-e vagy sem. És az a kicsiny falu is érvényes, vagy akár egy másik, egyre megy, Tamást annyi helyen érte már a kora reggel; élesen rögzült benne egy kép, régen történt, a válság idején, amikor oly sokan vállaltak munkát külföldön, családok szakadtak szét, a buszra felszálló férfi már az utazásra összpontosít, a feleség könnyezve átöleli, integet, tekintetében ugyan a lemondás szomorúsága, de még a remény is ott csillog, a férfi pedig az ülésen fészkelődik, csomagjait rakosgatja, szinte kerüli a nő pillantását, s amikor a jármű elindul, csak futólag int egyet, mozdulata elakad, nem is fordul hátra, ezt Tamás teszi meg helyette, s még látja a nőt, amint bizonytalanul az úttestre lép, hogy tovább követhesse tekintetével az elkanyarodó buszt, amely e poros bácskai kisvárosból Belgrád felé indul, ott átszállás, Németország, hónapok múltak majd el, addig pedig annyi minden történhet, azonban egyre kisebbedő-halványuló alakjával a nő még mindig ott, az úttesten, s érzi, a másikban már dolgozik a felejtés láza, benne pedig a most még méltatlan féltékenység.

HŰVÖS NYÁRELO – próbálta Tamás azonosítani az évszakot, miként akkor is fázósan sietett a vonatra, öröm-meglepetést szerezni Eszternek, aki nem számított látogatására, de Tamás kieszközölte a munkahelyén egy szabadnapot, aztán két óra zötykölődés, majd séta át a hídon, a korzón már ismerősök. A központi téren álló szobor tőszomszédságában családias kávézó, Eszternek itt kell elmennie, ha indul haza az intézetből, kávé rendelt, cigarettára gyújtott, s a várakozás kellemességét fokozandó Baudelaire *A mesterséges mennyországok* című könyvét tette maga elé: „...a mesterséges gyönyörök leírását egy nőnek ajánlom, aki a legtermészetesebb gyönyörök legmindennapibb forrása”. A hatalmas üveglakokon át már nyüzsgött a tér, többen sütkérezve beszélgettek, a szemközti üzlet elárúsítónője nekigyürkőzve rendezgette a kirakatot, valaki kerékpárjával bajlódott, mignem azt egy fának támasztotta. Tovább olvasott: „Azonban nyilvánvaló, hogy amiképpen a természetes világ behatol a szellemibe, annak táplálékául szolgál, s ezáltal közreműködik annak a meghatározhatatlan keveréknek a létrehozatalában, amit egyéniségnek nevezünk, ugyanúgy a nő az a lény, aki álmainkra a legnagyobb árnyékot vagy a legnagyobb fényt veti.” Ekkor érezte először azt a furcsa szúrást, a bizonytalanság benyomulását, az elerőtlenedés árnyékait; mert mi van, ha Eszter valakivel összebújva sétál át a téren, bizalmas kettesben? Akkor ne is jelezze jelenlétét? A következő járattal egyszerűen utazzon vissza? „A nő végzetesen izgató hatású...” Kortyolt egyet a kávéból, és ismét nekirugaszkodott a mondatnak:

„A nő végzetesen izgató hatású; más világban él, mint amely a sajátja; szellemileg azokban a képzelgésekben otthonos, amelyekben kísértőként lép fel, és amelyeket megtermékenyít.” Félretolta a könyvet, átnézett az újabb rendelésre várakozó pincéren, *„egész éjszaka belefeledkezni a lámpa egyenes lángjába”,* majdnem feldőntötte kávéscsészéjét, *„vagy hat hét óta falta a szemével, olyan heves vágyakozással”,* ott az Eszter lenne?, *„szeme hol szelíd, hol szúrós, hol riadt”,* ő az!, *„hol álmatag, gyakran néz fel a felhőkre...”*.

Eszter érkezett. Egyedül. Sietős léptekkel, mint mindig. Tamást meglátva bekacagott, repült át a küszöbön, *„...visszaadom bölcsőbeli szép színeit, és én leszek az élet”*.

ESZTERREL OTT A FOLYÓPARTON. Száraz faágak, kavicsok. Emlékek. Eszter beszél. *„Abban a faházban tartottuk az első igazi születésnapit bulit, gimnazistaként.”* Eszter lépked: *„Ezt a kopjafát akkor állítottuk, három napig dolgoztunk rajta.”* Faágak, kavicsok. Iszaposan piszkos víz őszi szürkületben, lecsapódó árnyékok, kavicsok, falevelek. Elmosódó ösvény, korhadt, üres padok. Eszter beszél: *„Akkor nagyon fiatal voltam, minden más volt, akkor...”* Már szótlanul telt el a délután. Otthon Eszter erős fejfájásra panaszkodva azonnal lefeküdt, és gyorsan elaludt. Tamás nem gyújtott fényt. Egyedül volt: akkor még nem ismerte Esztert, aki délután valahogyan érzékeltette, az az időszak magánterület, oda nincs belépés, minden másba igen, oda nem, ott történhetett valami, amire soha nem kérdezhet rá, ami voltaképpen nem is érdekli, nem akar megtudni titkokat, Esztert így fogadta el, csak most éppen rádöbrent, lesz egy hiányfolt, egy zárlatos óvóhely, ahová Eszter időnként elbújik majd előle, egy magas kőkerítés, ahová nem látni be; akkor ő egyedül marad, mint ezen a délutánon is, megnevezhetetlen dolgok és tények és kétségek sűrűsödő ködhálójában. Tamás halkán bezárta maga mögött a bejárati ajtót. Elutazott, vissza, itt most nem volt mit tennie. *„Máskor ne menj el, így szó nélkül, olyan hülyén éreztem magam, amikor felébredtem”* – érte utol Eszter telefonon.

HASONLÓ TÖRTÉNTVELE Prágában is. A hídról lejövet egy keskeny utca felé kanyarodott, ahol már senki sem járt, szétszórt papírdobozok között bukdácsolt (nemrégiben költözködhetett valaki), majd egy igen hosszú, de nem túl magas téglakerítésen falfirkákkal túlszúfolt hatalmas plakátra figyelt fel: egy régi beategyüttes tagjai, még a hatvannyolcas nemzedékből. Nem megállapítható, mikor ragaszthatták ki (egy hete, tíz éve?), ám Tamásnak mindenképpen lassítania kellett léptein, majd megállt, mintha kellemetlen mágnes tartaná fogságban. Váratlan szembesülés volt ez, önnönmaga furcsa visszhangja, a kaland-pártoló szabadság elvesztésének hirtelen-szomorú bizonyossága. Szó sem lehetett látászavarról: ezek a fiúk dacos lázadókként

néztek szembe vele, kegyetlen gúnnyal, akárha egy megszelídült, a divattal is már régóta lépést veszítő professzorra tekinthet csúfondárosan egy miniszoknyás egyetemista lány. A néptelen utcában Tamás egyszerűen képtelen volt továbbhaladni. És most intenzíven megjelent előtte gyermekkorának kisvárosa, május első napján, mely akkor vasárnapra esett, minden zöldben, mindenütt zászlók és tiszta, egyenletes meleg árad a fákból, az úttestből, a falakból – mindenség-ígéret-lüktető lélegzés, a tervezetlenségében felsejlő nem-tudott vágyat átlengő fényzuhatag. Délben pedig már csak alig néhány járókelő, előtte egy fiatal pár, a fiú élénkpiros arcát még inkább kihangsúlyozza fekete hajzata, a lányon beszegett fehér blúz, tartása egyenes és előkelő, ugyanakkor simuló, lépdelnek valami nyugodt bizonyossággal, egyszerre állnak meg egy kirakat előtt, majd egyszerre indulnak tovább..., otthon az ebéd kellemes illata, a rádióban Yves Montand énekel..., az égbolt nagyon magasan, a horizont nem követhető, a szomszéd város talán a földteke túloldalán.

Most pedig kénytelen megszegyenülni a fal előtt; minden, ami egykoron a sajátja volt, ez a még mindig tartó állványzat a kiélesült tükörképben omladozni kezd, viharra könyöklő kandelábereként suttogják a csalást, miközben ő szánszalmasan tűri, amint a plakát-fiúk vállon veregetik, s még csak rendre sem utasítják, midőn hangszereikkel a hónuk alatt vidáman búcsút intenek – a téglafal másutt folytatódik, kopár és töredezett, az utca pedig oly elhagyatott, mintha mindenki régen elköltözött volna, csak ez a nyomasztó szégyen nem távozik, fenn a hídon sem, a hömpölygő embertömegben sem, sebhely-jelként ott ég a homlokán. A belső sorompókat tolná félre, görgeti őket, de mindenütt csak még újabbak ágaskodnak előtte, a sorompóhalmaztól nem ismeri fel a hazavezető utat, – csalás! – rikácsolja valaki szigorúan, s most ez a légszomj is, préselné magába a levegőt, ásítózva tágítja tüdejét, fél, megbotlik, majdnem elterül, menekülne – csalás, csaló! –, érzékeli még az egyre távolodó rekedtes hangot. „Vagy az én hangom lenne?” Közben az Aranytigrisben már dalol egy társaság, a másik asztalnál vihogó német nők fürösztönek piros almákat bugyborékoló sörben, pincérek száguldoznak hatalmas kriglikkel meg illatozó, fokhagymás pirítóssal, s a lapok csak másnap közlik: Hrabal kilépett az ablakon.